

3604.

AR

Handwritten text in the top left corner, possibly a signature or date, written in a cursive script.

Invt. n. № 3049 1932.

Nõndanimetatud „Schlüsselgewalt“.

I. Sissejuhatus.

Kõige tabavama abielu definitsiooni juuriidilisest küljest annab Emil Friedberg oma kirikuõiguses¹⁾: „abielu on õigusliselt tunnustatud ja kindlate õiguslike tagajärgedega seotud suguühendus.“ Õigusinstituudina langeb abielu osalt avaliku ja osalt eraõiguse piirkonda. Abielu otstarbed on vaieldatavad; seadusraamatud vaikivad sellest. Mõtteteadlane Johann Gottlieb Fichte²⁾ ütleb: „abielu on sugutungil läbi rajatud kahe mõlemast soost isiku täieline ühendus, mis ka tema otstarve on“³⁾. Ühenduse all tuleb mõista loomuliku, majandusliku (õigusliku) ja psüühilise ühenduse⁴⁾. Teisiti vaatab selle pääle katoliku kirik. Codex juris canonici, can. 1013 § 1-es on

1) Friedberg, Kirchenrecht, lhk. 413. — 2) Fichte, Naturrecht, lhk. 317. — 3) Lähemalt vaata Fichte, Naturrecht, lhk. 319, 320. — 4) Nii umbes ka Lhotzky, Das Buch der Ehe, lhk. 6.

õeldud: „Matrimonii finis primarius est procreatio atque educatio prolis; secundarius mutuum adiutorium et remedium concupiscentiae“^{5) 6)}. Kas otstarvete järjekord tõeliselt niisugune on, pole siin tähtis, kuid nimetatud otstarbed jäävad ikkagi abielu pääotstarveteks. Nende otstarvetega arvestab ka õigus ja nii tekivad järgmised abielu õigusmõjud: esiteks, isiklikud ja teiseks varanduslikud õigusmõjud. Isiklikud õigusmõjud on väga mitmekesised ja neid klassifitseeritakse väga mitmeti⁷⁾. Nii kuuluvad kõigepäält siia abielurahva vastastikused kohustused, nagu eluühisus jne., siis mehe õigused ja

5) Minu harvendused. — 6) Codex juris canonici. Friburgi Brisgoviae 1922. — Samuti ka M. Planiol, Traité élém. de droit civil I, lhk. 241, 242. — 7) E. Roguin, Traité de Droit Civil comparé; Le Mariage, lhk. 173 jj.; Schwerin, Grundzüge des deutschen Privatrechts, lhk. 263 jj.; Tjutrumov, Гражданское право, lhk. 402 jj.; Zagorovskij, Курсъ семейнаго права, lhk. 159 jj. —

2
Tartu Riikliku Ülikooli
Raamatukogu
122522

lõpuks naise õigused, nagu õigus mehe liignime pääle jne.⁸⁾

Nagu suurema osa Euroopa õiguste järele, nii pole ka Balti Eraõiguse § 55. järele mees kohustatud naise võlgu tunnustama. Erandi moodustab aga siin juhtumus, mis Balti Eraõiguse § 56. paigutatud: „Въ видѣ исключенія, мужъ обязанъ не только признавать, но и принимать на отвѣтственность даже собственнаго своего имущества, слѣдующія распоряженія жены: 1) тѣ, которыя сдѣланы ею для домашняго быта, на удовлетвореніе собственныхъ ея и членовъ семейства потребностей, не изъемя изъ сего и заключенныхъ ею, въ этихъ границахъ, договоровъ, какъ напр., по найму женской прислуги (а); . . .“ — (а) Обычн. пр. — Viimane järgneb naise õigusest ja kohustusest majapidamist toimetama, mis germaani õiguse järel naise Schlüsselgewalt'iks — võtivõimuks — nimetatakse. Schlüsselgewalt'i üle on praegu maksvas Saksa tsiviilseadustikus — Bürgerliches Gesetzbuch — § 1357. öeldud: „Die Frau ist berechtigt, innerhalb ihres häuslichen Wirkungskreises die Geschäfte des Mannes für ihn zu besorgen und ihn zu vertreten. Rechtsgeschäfte, die sie innerhalb dieses Wirkungskreises vornimmt, gelten als im Namen des Mannes vorgenommen, wenn nicht aus den Umständen sich ein anderes ergibt.“ See õigusnorm kindlustab naisele, abielu varandusliku vahekorra pääle vaatamata, Schlüsselgewalt'i ja võimaldab temale läbi viia § 1356. I-ses lõikes naisele määratud ülesande. § 1356. I-ne lõige aga kõlab: „Die Frau ist, (unbeschadet der Vorschriften des § 1354.), berechtigt und verpflichtet, das gemeinschaftliche Hauswesen zu leiten“⁹⁾. Schlüsselgewalt on keskajast pärit ja aja jooksul mitmekesiselt arenenud ja muutunud. Balti õigus on ta juba keskajal üle võtnud.

8) Iseloomustavalt klassifitseerib siin Friedberg, lhk. 495 jj. — 9) Staudingers, Kommentar zum BGB, IV Bd., I Teil, Familienrecht von Dr. Th. Engelmann, lhk. 156, 158. —

II.

Naise seisukord varajal keskajal.

Naiste seisukord riiklikus elus, mis tingitud kõlblisest kultuurist ja rahva iseloomust, nende üldine sugunõrkus ja teadmatuse õiguslikes küsimustes aetas nad algusest saadik saksa õiguses mehe alluvusse ja eestkoste alla, kes tugevam ja ettevaatlikum oli ning avalikust elust osa võttis. Ka perekonnaelu korraldus nõudis seda. Mitte aga kõlbimatus sõjateenistuseks, nagu mitmed arvavad, polnud selle põhjuseks¹⁰⁾. Kuni keskajani sündis naisevõtmine germaani rahvastel kas röövimise teel või enamasli ostuteel. Naise nõusolekut polnud üldse vaja. Pereisal oli piiramata võim laste, naise (mõnikord ka naiste) ja orjade üle¹¹⁾. Ainult aegamööda sündis siin muudatus.

Veel ütleb Lex Burgundionum, 100: „Quaecumque mulier Burgundia vel Romana voluntate sua ad maritum ambulaverit, iubemus, ut maritus ipse facultatem ipsius mulieris, sicut in ea habet potestatem, ita et de omnes res suas habeat.“¹²⁾ Sellega on mehel täieline valitsemisõigus naise varanduse üle, mida ka veel teised õigused tõendavad, nagu Lex ripuaria 74 (76); Karl Suure kapitulaar: Capit. a. 783. c. 11 (franki retsensioon).¹³⁾ Sajandite jooksul sündis muutus, mis eestkätt kristliku kiriku mõjulepäääsmisest oleneb. Suurem muutus tuleb umbes 13-nda sajandi algusega, mis põhjeneb kahes asjaolus: 1) materiaalne moment — linnade tekkimine, ühes sellega muutus ökonoomilises läbikäimises, mis ka abielurahva vahekorrasse mõjuta ei jäänud; 2) ideeline moment — kiriku suurenev mõju, mis pehendas mehe

10) Schröder, Geschichte des ehelichen Güterrechts in Deutschland, I lhk. 1, 2; Rive, Geschichte der deutschen Vormundschaft, I lhk. 75, 79 ja 226 jj. 11) Schröder, Deutsche Rechtsgeschichte, lhk 69–77. — 12) Rive, I lhk. 266, märkus 2. — 13) G. Sandhaas, Fränkisches eheliches Güterrecht, lhk. 77–79.

ja naise endist despootilist vahekorda, andes ka naisele mõned õigused.¹⁴⁾

III.

Naise seisukord hilisel keskajal.

Majandusliku tegevuse harilik ringjooks saksa rahvamassi juures sündis keskajal kitsamas ruumis — maja, õue ja asula piirkonnas. Üksikperekonna majapidamises, mis domineeris tol ajal, sündis terve produktioon ja konsumptsioon. Juba niisuguse majapidamisviisi juures tuleb ette, et looduslike ja poliitiliste põhjuste tõttu tekib üksikuisse kohtadesse tihedam rahva-koondus ja elavam majanduslik läbikäimine. Kuigi Saksamaa varajasel keskajal agraariik oli, olid juba lääne- ja lõunapoolseis maaosades mõned asulad teissuguse majanduselu ilmega. Need kohad olid aga üksikult, ilma mõjupiirkonnata, säääl, kus ristteed kokku tulid või piiskopite asukohad või jälle riigivalitsuse pääasukohad olid, sest need pakkusid oma lossidega tarbekorral kaitset ja neis tuli suuremaid ja mitmekesisemaid majandustarbeid rahuldada Umbes 900 aastal oli Saksamaal 30 linna-laadilise asula tümber, umbes 1125. a. oli neid juba 150. Kaubanduslik läbikäimine linnades sündis turul, kuhu maaprojekte müügile toodi ja kus turupoodides ja laudadel linnaprojekte müüdi. Linnade arv suurenes aga alata, nii et 14-ma sajandi algul neid Saksamaal juba umbes 1200 oli, elanikkond oli aga väikene, ainult üksikuis loeti elanikke tuhandete viisi. Suurennes ka metallraha arv ja liikuvus, mis esijoones omamaalise mäetööstuse suurenemisest olenes.¹⁵⁾ 13-dal sajandil hakati Saksamaal raha majanduslikus läbikäimises suuremal määral maksuabinõuna tarvitama —

14) Bartsch, Die Rechtsstellung der Frau als Gattin und Mutter, lhk. 56 j.: kiriku mõju ei seisnud otsekoheses normide ettekirjutamises, vaid kõlbluse tasapinna tõstmises rahva seas ja üldse kõlbluse levimises. — 15) Köttschke, Grundzüge der deutschen Wirtschaftsgeschichte bis zum 17. Jahrhundert, lhk. 73, 77, 108—119. — Sieveking, Wirtschaftsgeschichte, II, lhk. 44 jj. —

seda aega nimetatakse rahamajanduse murangu ajajärguks Saksamaal — tol ajal alles hakkas raha üldtähtsust omandama, mille mõjul majanduslikud harjumused ja vaated hakkasid muutuma, ühenduses sellega sai alguse krediitajandus: kujunesid välja rahatoimetuste lihtsamad vormid ilma otsekohese rahamaksimiseta.¹⁶⁾ Elavust kaubandusse tõid ka juudid, kes eriõiguse järele elasid. Nad olid küll vähearvulised, kuid majanduslikult edendasid tähtsat osa.¹⁷⁾

Keskvalitsuse kõvenemine ja iseäranis kiriku võimu tõus kui rahu kaitsjad ja kindlustajad, võimaldasid üksikule isikule olemist ka väljaspool kitsast looduslikku ringi ja vähendasid seeläbi perekonnasideme mõju, iseäranis hoolekande ja kaitse suhtes¹⁸⁾. Kiriku võiduajajärgul Saksa keskajal omandas naine teatavad isiklikud õigused, esijoones kadus abielusundus. Kuid need õigused maksid ainult nii palju, kui see vastolus ei olnud mehe autoriteediga perekonnas¹⁹⁾. Juba vanast ajast juhatas ja toimetas perekonna majapidamist naine. Majapidamist maal toimetati suurel arvul ja määral, mees ostis tarvitisi produkte suurel hulgal pikemaks ajaks kokku, sest igapäevast turgu polnud maal ja linnkaubandust ei saanud linnade mitteolemasolu tõttu olla. Linnade tekkimisega tuli muutus: linnakodanikul ei olnud tarvidust kõike suurel arvul ja pikemaks ajaks muretseda, teiseks puudusid selleks ka materjaalsed võimalused, raha ja ruum. Linna kaubanduse tõttu oli aga võimalus igapäev kõike muretseda, kuid see oli mehel tülikas ja otstarbetu, kuna väikse summa pääle kohustust sõlmida et olnud ka naisel raske, sest erilist oskust poest või turult midagi osta ei olnud tarvis. Nii hakkas naine ise lepinguid sõlmima — ostma tarbeaineid endale ja perekonnale. Nii tekivad keskaegseis linnaõigustes nor-

16) Köttschke, lhk. 119—120. — Martitz, Das eheliche Güterrecht, lhk. 242. — 17) Köttschke, lhk. 74. — 18) Rive I, lhk. 179 — 19) Weber, Ehefrau und Mutter in der Rechtsentwicklung, lhk. 211. —

mid, mis käsitavad juhtumusi, kus naisel õigus on teatavaid kohustusi majapidamise piirides enda päale võtta. Need kohustused määratakse esemete järele või jälle esemeks on väikene rahasumma. Kuid pole kuskil öeldud, et need kohustused oleksid abielu- ühisuse huvides olnud. Ainult aegamööda arenes siit põhimõtte välja, et üldse iga naise poolt majapidamise tarbeks tehtud võlg õiguslikult maksev on — isegi siis, kui mees seda hääkskiitnud pole või tunnustada ei taha. Need võlad lasuvad kahtlemata mõlemate abikaasade ühisvaranduse pääl.²⁰⁾

IV.

„Schlüsselgewalt“ tekkimine.

Ühes linnade tekkimisega ja arenemisega leidub õigusraamatuis norme, mis naise õigusi ülaltoodud otstarbeiks käsitavad. Mõnes kohas tuntakse ka sellekohaseid õigusteaduslikke vanasõnu, nagu Helveetsias. Glaruse ümbruskonnas tarvitatakse vanasõna: „Die Frau ist über ein Biesli²¹⁾ Meister²²⁾“. Schwyz'i kantonis tuntakse vanasõna: „Ein Weibermarkt ist fünf Schilling wert“. Schwyz'i maaraamatus, lhk. 147 on öeldud: „Ouch sind wier komen überein, das kein Frow in vnsseren Lanndt macht noch gewallt haben soll von Irem gut zu geben Noch zu verheissen, dann fünff pfundt Schwytzer wering, oder Iro bestes angeschnittes hauptloch²³⁾“ . . . —²⁴⁾ Samuti leiduvad õigusraamatuis samasugused määrused, kus naisel kord tehtud rahasummad, kord üksikud asjad või terved kategooriad abieluvarandust vabaks tarvitamiseks antakse²⁵⁾. Freibergi linnaõigus I, 9 ütleb:

20) Agricola, Die Gewere zu rechter Vormundschaft als Princip des sächsischen ehelichen Güterrechts, lhk. 382, 383. — 21) Biesli — väike raha — 6 kreutzerit. — 22) Hillebrand, Deutsche Rechtssprichwörter, lhk. 121. — 23) Naiste peakate. — 24) Hillebrand, lhk. 132—133. — 25) Schröder, Geschichte des ehelichen Güterrechts in Deutschland, II, lhk. 102; III, lhk. 9. — Ka mõnes üksikus Weistumis (mis talurahva õigust sisaldasid) leidub nimetatud naise õigus; Fehr, Die Rechtsstellung der Frau und der Kinder in den Weistümen, lhk. 13.—

„Chein vrowe mac irem manne sines erbis noch sines eigenis weder verkoufen nach versetzen nictes nicht wider sinen willen, wen dritte haben pfenninc.“ Samuti ka Lüubekis. Schleswigis sellevastu kuni 12 schillingini. Üldse oli ülemmäär väga mitmekesine.

Teisel viisil väljendub Hamburgi linnaõigus 1270-st aastast; IX, 13: „It ne machen vrouwe kopen gud âne ere rechten vormunt, dat ere man gelden dorve sunder wumpele unde doke unde vlas, ere vormunt bescheide it.“²⁶⁾ Hildesheimi linnaõigus 1249. aastast (Orig. Guelf. IV 242 § 30.) ütleb jälle teisel viisil kui eelmised õigused: „Nulla domina potest aliquid fideiubere vel dare sine consensu viri sui, nisi tertium dimidium denarium et peplum suum, et colum et fusum suum.“²⁷⁾ —²⁸⁾ Ka väljaspool Saksa õiguse piirkonda oli sarnane õigus naisele antud. Näiteks, Islandi saarel maksev Grágás I, Titulus XXI kõlab: „. . . Duodecim quibusvis mensibus semiunciae, unciae nempe sex ulnis constantis,²⁹⁾ vel minoris pretii emptionem venditionem libere faciat . . . Eius (sc. uxoris)³⁰⁾ etiam valeat emptio, sie emerit ea, quae, dum maritus in comitiis adest, ad rei eorum familiaris sustentationem necessario requiritur.“³¹⁾ Et kõige tähtsama XIII-ma sajandi Saksa õigusraamatu — Sachsenspiegeli — järele naisel niisugused õigused puuduvad, on arusaadav, sest ta oli maa, mitte linna jaoks kokku seatud, kus teisugused elutingimused. Sachsenspiegeli normid eeldavad olukorda, kus mees on maaomanik, naine tuleb tema juure kaasavaraga, mis koosneb majapidamistar-

26) Schröder, IV, lhk. 218—220, 275. — 27) Naise paremad üllriided, vokiratas ja vokk. — 28) Kraut, Die Vormundschaft nach den Grundsätzen des deutschen Rechts, lhk. 443. — Imelikul kombel ei pane Bartsch, lhk. 92—93 selle naise õiguse pea sugugi tähele. — 29) 1/2 untsiat ehk kolm küünart paksu villast riidet, Weinhold, Die Deutschen Frauen in dem Mittelalter, II, lhk. 28. — 30) Minu poolt selgituseks lisatud. — 31) Grágás, I, lhk. 333—334. —

beist. Rahast pole juttugi: põllumajandus produtseerib ainult oma jaoks, vahetus on piiratud.³²⁾

V.

„Schlüsselgewalt“i ajalooline arenemine Balti õiguse järele.

Esimest korda esineb Liivimaal norm, kus naisele mõningaid võõrandamisõigusi antakse, Tallinna linnaõiguses, nimelt 1257. a. Lüübeki õiguse ladinakeelses koodeksis, mis Tallinnale oli määratud. Art. 21 kõlab; „Nulla mulier potest bona sua impignorare uendere uel dare alicui sine procuratore nec aliqua mulier potest carius fideiubere quam pro duobus nummis et dimidio sine mundiburdio suo...“³³⁾. Sama artikkel esineb ka selle koodeksi alasaksakeelses tõlkes 1347. aastast³⁴⁾. Umbes sarnane lause esineb ka Lüübeki õiguse alasaksakeelses koodeksis Tallinna jaoks 1282. aastast³⁵⁾. Lüübeki linnaõiguses 1586. aasta revisjoni järele, mis ka Tallinnas maksmapandi, esineb sama norm³⁶⁾. Sama õiguse VI tiitlis, art. 13 — De Emptione et Venditione — on öeldud: „Es kan keine Frau, sie sey dann eine Kauf-Frau, mehr kauffen, ohn ihres Mannes oder ihrer Vormünder wissen, dann Leinwand und Flachs zu ihres Hauses Nothdurfft“³⁷⁾. Lõpp näitab juba selgesti otstarvet, nimelt — majapidamise jaoks lubatakse naisel iseseisvalt teatud asju omandada. Et naine majapidamise juhataja on ja seetõttu toiminguid võib ette võtta, näitab veel selgemini David Mevius'e, Commentarius in Jus Lubecense, libri V, väljaantud 1642., III raamat, lhk. 224—225. See Lüübeki linnaõiguse kommentaar maksis tegelikult ka Tallinnas. Juba 1646. aastast saatis autor ise ühe eksemplari omast tööst Tallinna magistraadile³⁸⁾.

32) Martitz, lhk. 241. — 33) Bunge, Die Quellen des Revaler Stadtrechts I, lhk. 10. — 34) Bunge, sama töö, lhk. 10, art. 21 (20). — 35) Bunge, sama töö, lhk. 44, art. 19 (20) — 36) Bunge, sama töö, lhk. 138, X, 1 — 37) Bunge, sama töö, lhk. 158. — 38) Kasso, Обзоръ Остзейскаго гражданскаго права. lhk. 36. —

Riia linnaõiguses esineb esimest korda samasisuline norm Riiale määratud Hamburgi statuudi redaktsioonis 1270. aastast, VII, 13 (115): „Et ne mach oc neyn vrowe copen got ane eren rechten vormunt, dat ere man ghelden dorue, sunder wimpele vnde strickitte vnde vlas...“³⁹⁾. Sama määrus on aset leidnud „Ümbertöötatud Riia statuutides“, mis XIV-ma sajandi algul kokku seatud, I, 11⁴⁰⁾. Järgmises Riia linnaõiguse kogus „Der Stadt Riga Statuta und Rechte“, mis 1673. aastal kokku seati ja mis tegelikult 1864. aasta kodifikatsioonini maksis, kuigi ametlikult kinnitamata⁴¹⁾, on järgmine määrus III, XI, 8: „Es kann keine Frau, Sie sey dann eine Kauf-Frau, mehr kaufen ohne ihres ächten Mannes Vorwissen, dann Strickwerk, Leinwand, Flachs, Wolle, Wollkarten, und Spinnrocken. Alles übrige darf der Mann nicht zahlen“⁴²⁾. Sisuliselt sarnaneb see lause väga Tallinna linnaõigusele. Nagu Saksa maal, nii oli ka Liivimaal⁴³⁾ maaõiguse järele naisele keelatud üldse üksinda ja iseseisvalt varanduslikke akte toimetada. Nii veelgi 1650. aastal Eestimaa jaoks Philipp Crusius'e poolt kokku seatud: „Des Herzogthums Ehsten Ritter- und Land-Rechte“, IV, XI, 1: „Alle, die unter eines Andern Gewalt seyn, als Unmündige, Minderjährige, Sinnlose, im gleichen Fraue und Jungfrauen, mögen ohne ihrer verordneten ehelichen und kriegischen Vormunden Wissen und Willen nicht kaufen noch verkaufen, und da jemand mit ihnen allein handelt, so ist solcher Handel und Kauf nichtig und von keiner Würden“⁴⁴⁾. Samuti II, XIV, 1: „Der Mann ist allewege seiner Frauen rechter und ehelicher Vormund, ohne dessen Urlaub, Willen und

39) Napiersky, Die Quellen des Rigischen Stadtrechts bis zum Jahre 1673, lhk. 107. — 40) Napiersky lhk. 146, Schmidt. Liv-, Est- und Kurländische Rechtsgeschichte, lhk. 126/54. — 41) Kasso, lhk. 40. — 42) Der Stadt Riga Statuta und Rechte, lhk. 44. — 43) Laiemas mõistes. — 44) Ewers, Des Herzogthums Ehsten Ritter- und Land-Rechte, lhk. 362 j. —

Consens sie nichts mag vergeben, verkaufen, auflassen oder veräussern“⁴⁵⁾. Viimase artikli põhjendab Crusius esimeses joones Sachsenspiegeliga ja ühtlasi ka Moritz Brandis'e Eestimaa vürstiriigi rüüteloiguse eelkava⁴⁶⁾, II, V, 11-ga, viimane artikkel omakorda põhjeneb tihes kohtuotsuses 1587. aastast⁴⁷⁾. Järelikult ei olnud Eestimaa maaõiguse järele naisel niisugust õigust nagu linnaõiguste järele. Ka Liivimaal (kitsamas mõistes) polnud seda õigust, sest sääl maksvas orduaegses Keskmises Rüüteloiguses, mis ka Rootsi kuninganna Kristina poolt 1648. aastal kinnitust leidnud, polnud seda ette nähtud⁴⁸⁾. Rootsi maaõiguses, mis Eestimaal ja Liivimaal in subsidio maksma pandi, esineb küll juba määrus, mis sarnaneb Tallinna ja Riia linnaõigustele, nimelt IV, IV: Wenn jemand Kauff schläget und handelt mit eines Hauswirths Frau / ohne sein Wissen / so steht dem Hauswirth frey / den Kauff zu widerrufen / wenn der Kauff mehr / als auff ein Öre sich beträget...“⁴⁹⁾. Kuid see määrus, kui subsidiaarõigus, tegelikult ei maksnud Baltimaal.

Ülalnimetatud kujul oli naisel õigus võlgu teha ja üldse toiminguid ette võtta. Tegelikult, kohtu praksise abil, muutus arvatavasti see õigus ja laienes olukorraga arvestades, kuid seadusandluse poolt enne 1864. aasta kodifikatsiooni muudatusi pole ette võetud. Eraõiguse kodifitseerimisel leidis see instituut aset III-mas köites, artiklites 56, 88 ja 103.

45) Ewers, lhk. 279. — 46) 1600. aastal kokku seatud; Bunge, Einleitung in die liv-, esth- und curl. Rechtsgeschichte und Geschichte der Rechtsquellen, lhk. 221. — 47) Monumenta Livoniae Antiquae, III, Moritz Brandis, Collectaneen, lhk. 155 j. — 48) Ka see õigus maksis kuni 1864. a. kodifikatsioonini. Buddenbrock tõlkis ta ülemsaksa keelde ja varustades märkustega ning seletustega ilmus ta 1802. a. trükist. (Buddenbrock, I. De Gemeinen Stichtischen Rechte ym Sticht van Riga, geheten Dat Ridderrecht, [1802]). — 49) Das Swedische Land- und Stadt- Recht. (G. Nöller), Riga, 1709; — Maaõigus, lhk. 294.

56. Въ видѣ исключенія, мужъ обязанъ не только признавать, но и принимать на отвѣтственность даже собственнаго своего имущества, слѣдующія распоряженія жены: 1) тѣ, которыя сдѣланы ею для домашняго быта, на удовлетвореніе собственныхъ ея и членовъ семейства потребностей, не изъемя изъ сего заключенныхъ ею, въ этихъ границахъ, договоровъ, какъ, напр. по найму женской прислуги (а); . . . (а) Обычн. пр. . . —

Nimetatud artikkel maksab Liivimaa ja Eestimaa maaõiguse ja Kuramaa maa- ja innaõiguse piirkonnas.

Liivimaa linnaõiguse maksvuspiirkonnas maksab:

88. Жена можетъ распоряжаться имуществомъ лишь въ предѣлахъ, указанныхъ ст. 56. Ср. Рижск. гор. Пр., кн. III, разд. 11 § 8. и разд. 16, § 1.⁵⁰⁾

Eestimaa linnaõiguse piirkonnas maksab:

103. Относительно права жены распоряжаться имуществомъ, а также относительно сдѣланныхъ ею долговъ, дѣйствуютъ правила, помѣщенные въ ст. 53—57. См., кромѣ приведенныхъ къ означеннымъ статьямъ ссылокъ изъ Римскаго права, Любенск. Гор. Пр., кн. I, разд. 5, ст. 9 и 11; разд. 10, ст. 1; кн. III, разд. 6, ст. 13.

VI.

„Schlüsselgewalt“ de lege ferenda.

I. Balti Eraõiguse artikkel 56, niisama 88 ja 103 on paigutatud päätüki alla „О правахъ супруговъ по имуществу“; kolmas jagu: „О законно принадлежащихъ супругамъ взаимныхъ по имуществу правахъ, (ст. 41—109). Tekib küsimus, kas Schlüsselgewalt abikaasade varanduslise vahekorra alla kuulub. On teada, et normid abikaasade isikliku vahekorra kohta,

50) Artikkel 88 erineb muuseas Saksa ja Vene tekstis; kusjuures Saksa tekst õigem on, sest Vene tekstis on sõna „лишь“ üleaarne ja tekitab arusaamatusi. Selle küsimuse lähem arutlus ei kuulu sellesse töösse. —

kui avalikõiguslikud normid, muutmatud on, kuna varanduslikku vahetõrka abielulepingu kaudu muuta võib⁵¹). Balti Eraõiguse art. 37 ei keela otsekohe Schlüsselgewalti äramuutmist abielulepingu kaudu. Selles mõttes on meie õiguse Schlüsselgewalti instituut teises seisukorras kui näiteks Saksa, Helveetsia ja Austria õiguses⁵²). Säär kuulub ta, esimesis mõlemas seadustikes, päätüki alla: „Die Wirkungen der Ehe im allgemeinen“. See on palju õigem ja ka meil tuleks Eesti tsiviilseadustikus sellega arvestada⁵³). Sest Schlüsselgewalt on oma mõiste poolest ikkagi isiklik õigusmõju, mis avaliku õiguse alla kuulub, aga mitte varanduslik õigusmõju ja pole abielulepinguga muudetav.

II. Kui Balti eraõigus kodifitseeriti, oli ta määratud esijoones baltlastele — maaoomanikkudele ja linnakodanikkudele; eestlastele maksis talurahvaõigus. Kui arvesse võtta tolleaegne majanduslik olukord maal ja linnas, siis on ka väga loomulik, et art. 56. algul üldiselt nimetatud toob ka näitena ette (z. B., напр.): „по найму женской прислуги“, kui hariliku näite, mis sageli ette tuleb. Kuid praegusel ajal on olukord muutunud. Ilmasõja ja revolutsioonide tagajärjel on majanduselu muutunud. Teenijate, sel juhtumisel naisteenijate palkamine ei ole enam harilik nähtus, vaid tuleb juba suhteliselt harvemini ette. Kas ta nüüd veel Schlüsselgewalt'i piirkonda kuulub, ei ole enam iseenesest mõistetav, vaid quaestio facti, sest harilik majapidamine ei luba seda enam. Seepärast tuleks ülalnimetatud näide välja jätta, sest seaduses võivad ainult näited esineda, mis harilikult — tihti — esile

51) Võrdle ka Tjutrumov, lhk. 402 ja eriti lhk. 410, joonealune märkus 4. — 52) Bürgerliches Gesetzbuch § 1357, Helveetsia tsiviilseadustik, art. 163 ja Austria tsiviilseadustik, § 92 (J. Frh. von Schey, Das allgemeine bürgerliche Gesetzbuch für das Kaiserthum Österreich in der Fassung nach den drei Teilverordnungen). — 53) Ka Roguin, Traité de droit civil comparé; Le Mariage, lhk. 203, käsitleb Schlüsselgewalt'i päätüki all: „Droits et devoirs respectifs des époux“, aga mitte „Régime matrimonial“ all. —

tulevad, mitte aga enam-vähem harvemini ettetulevad. Ka Saksa, Helveetsia ja Austria seadustikud nimetavad Schlüsselgewalt'i ainult üldiselt⁵⁴).

Tabavalt ütleb Schlüsselgewalt'i kohta professor Wilh. v. Seeler. Naine, toetudes Schlüsselgewalt'ile, kohustab meest oma toimingutega ainult sel juhtumisel, kui 1. toiming oma loomu poolest tema kui naise mõjupiirkonda kuulub, kui 2. toiming kui niisugune oma objekti väärtuse poolest mehe varanduslikule seisule vastab ja kui 3. toiming sõlmimine vastab majapidamise tõelisele vajadusele. Küsimusele, kas esimene nõue on täidetud, on mõõduandev elu käsitus (Auffassung des Lebens). Kui teine nõue puudub, siis on kolmas isik kaitstud, kui ta mehe ülespidamise tõttu eksiarvamisele on viidud, et nõue on olemas. Puudub kolmas nõue, siis on kolmas isik otsekohe kaitstud, välja-arvatud kui ta nõude puudumist teadis⁵⁵).

III. Balti Eraõiguse art. 56 ütleb täitsa õieti, et „...mees vastutab ka oma enese varandusega...“ (даже собственного своего имущества — auch mit seinem eigenen Vermögen) ülaltoodud juhtumisel, sest mehel võib ju ka oma eravarandus olla ja vastutus sünnib aga eestkätt ikkagi ühisest varandusest, mis mehe valitseda on, kuna ainult siis, kui viimast pole, vastutab mees oma eravarandusega.⁵⁶)

Kõike seda kokku võttes, tuleks ajakohases seaduses Schlüsselgewalt'i kohta puutuvaid norme järgmiselt väljendada. Kõige päält peaks see norm kuuluma abikaasade isiklike õigusmõtjude alla ja järgnema otsekohe normile:

Naine on õigustatud ja kohustatud toimetama majapidamist.

Mees vastutab isegi oma enese varandusega toimingute eest, mis naine majapi-

54) Vaata ülalpool ettetoodud paragrahvid. — 55) Seeler, Glossen zur Praxis des Reichsgerichts, lhk. 100. — Staudinger, lhk. 158. — 56) Balti Eraõigus näeb eravarandust ette muuseas art. 70. ja 81.

damise piirkonnas ette võtab enese ja perekonna ülalpidamiseks.

Sel viisil vastaks ülalnimetatud norm ajanõudeile ja oleks ühtlasi ka oma vormilt kaunis lähedal Balti Eraõiguse art. 56. väljendusele. Sellega tuleks ka arvestada meie Tsiiviilseadustiku eelnõus, Perekonna õigus, § 370 ja teised.

VII.

Võrdlev ülevaade „Schlüsselgewalt'ist“.

Lõpuks toodagu lühidalt ette võrdlev ülevaade Euroopa tähtsamaist seadustikku-

dest Schlüsselgewalt'i ja sellele vastavate õigusinstituutide üle. Schlüsselgewalt esi-
neb Saksa, Balti, Helveetsia ja Austria era-
õiguses. Ladina ja mitmed teised seadus-
tikud vaikivad enamasti selle üle. Prantsuse õiguses on kaks mõõduandvat vaa-
det: vaikne hääkskiitmine ja vaikne mandaat. Hollandi koodeks eeldab mehe hääkskiitmist. Umbes samal viisil ka Hispaania õigus.⁵⁷⁾ Teisiti Rootsi õigus, kus naise poolt ühiseks majapidamiseks tehtud võlgade eest⁵⁸⁾ isegi naise eravarandus teatud määrani vastutab.⁵⁹⁾

Leo Leesment.

B ARM

3039

122 527